

NORMALITATE, OBIECTIVITATE ȘI MULTIPERSPECTIVITATE ÎN NARAȚIUNILE ISTORICE, CU REFERINȚE LA IMAGINEA GENERALULUI EDUARD FISCHER

CAROL-ALEXANDRU MOHR

Normality, Objectivity and Multiperspectivity in Historical Narratives, with References to the Image of the General Eduard Fischer

(Abstract)*

In the present paper, we propose a system by which non-specialists could appropriately understand the historical facts and the ways in which they were interpreted. The pillars on which our system is based are the notions of normality, objectivity and multiperspectivity. We believe that the non-specialist reader in history must realize an important aspect: the interpretation of the historical text should not be limited to content. Account must also be taken of the cultural, social, political, emotional and other factors that influenced the author of the text. To exemplify our proposal, we use the image of the gendarme general Eduard Fischer, controversially described in various political speeches, historical narratives and historiographical writings.

At the end of the paper, we reproduce in our own translation the preface of the memoirs of general Eduard Fischer – published in Vienna in 1935, which we intend to translate entirely into Romanian and to propose them for publication – written by Emil Seeliger, an Austrian officer, who, after being in reserve, managed to make a stir in the Austrian press through reports and ideas which were considered unconventional or inadequate at the time.

Keywords: multiperspectivity, normality, objectivity, myth, Bukovina, Eduard Fischer, the “manslayer” of Bukovina, the hero of Bukovina, Emil Seeliger.

Preambul

Ne propunem să sugerăm o cale adecvată de înțelegere a faptelor și personalităților istorice de către nespecialiștii dornici să afle ce s-a petrecut în trecut.

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, XXVI, 2 (53), p. 571–593, Rădăuți – București, 2019

Această metodă, pentru a fi eficientă, ar trebui să-l ajute pe „omul profan” (care nu este obligatoriu și „un desacralizat”, cum susține Eliade) să se descurce prin hățișul narațiunilor istorice și scrierilor istoriografice, deseori contradictorii, și să interpreteze aspecte istorice cu „propria minte”, găsind soluții într-un domeniu real, conturat de două limite virtuale și de două limite reale, în care pot fi încadrate (din punct de vedere perceptiv) scrierile istorice din toate timpurile. Cele două limite virtuale sunt limita utopică (adică, atunci când cititorul profan consideră „literă de Evanghelie” tot ce a citit în cărțile unor istorici „prestigioși” sau tot ce a învățat de la un profesor carismatic) și limita prostiei (când cititorul consideră adevăr absolut doar acele afirmații istorice care corespund tradițiilor populare și/sau (pseudo)intelectuale din spațiul cultural în care acesta a crescut și s-a format, adică propriei idioculturi nesublimite). Limitele reale ale acceptării interpretărilor istorice sunt limita laxistă („everything goes”) și limita rigoristă („nothing goes”), și sunt specifice, în special, oamenilor care nu-și organizează viața în funcție de fapte din trecut și se străduiesc să fie perfect sincronici. Ne vom referi la conceptele de mit, normalitate, obiectivitate, multiperspectivitate și la raporturile care există între acestea, în intenția de a contura un sistem (neexhaustiv, dar, sperăm, perfectibil) de înțelegere și interpretare a unor fapte și personalități ale trecutului, care să fie relevant și pentru didactica istoriei. Pentru exemplificarea propunerii noastre, utilizăm imaginea generalului de jandarmi Eduard Fischer, descrisă controversat în diverse discursuri politice, narațiuni istorice și scrieri istoriografice. Spectrul imaginii lui Fischer este foarte vast, limitele fiind imaginea de „călău al Bucovinei” și, respectiv, cea de „erou” în inima căruia „necazul patriei” a sădit hotărârea suprafirească: „Rusul nu are voie să-mi invadeze Bucovina!”.

Referindu-se la unii epigoni și interpreți ai filozofului Immanuel Kant, Friedrich Schiller a făcut o remarcă ironică, care a devenit celebră: „Când regii construiesc, cărăușii au de lucru”. Kant a elaborat un sistem filozofic magistral (dar șubred din punct de vedere al aplicabilității și perenității). O puzderie de „cărăuși” s-au ocupat apoi de interpretarea ideilor sale. Dar unii tâlcuitori kantieni s-au ridicat de la nivelul de „cărăuș” și au contribuit la înaintarea în cunoaștere. Desigur că Eduard Fischer nu este (nici prin ceea ce a scris, și nici prin faptele sale) o personalitate de notorietate mondială, asemenea lui Kant. Totuși, s-a scris și se scrie despre el. *Mutatis mutandis*, el poate fi util „omului simplu”, care își declară (obiectiv, naiv sau subiectiv) identitatea regională ca fiind bucovineană, pentru a înțelege cine a fost, ce a scris, dar mai ales ce a făcut un autentic personaj bucovinean (evreu convertit la catolicism?¹, urmaș al unui șvab protestant, botezat catolic datorită

¹ După cum este specificat în articolul german „Eduard Fischer” din enciclopedia online Wikipedia: „Irgendwann im Laufe seines Lebens konvertierte der General zum Katholizismus, wahrscheinlich in der Zeit zwischen 1908 und 1911, als zahlreiche, orthodoxe und protestantischen Christen, aber auch Juden und Muslime, wegen des 60. Thronjubiläums bzw. des Kaisers 80. Geburtstag «zu Ehren des Kaisers» übertraten”, [https://de.wikipedia.org/wiki/Eduard_Fischer_\(10.03.2019\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Eduard_Fischer_(10.03.2019))

faptului că mama sa era catolică?²). Însă, mai cu seamă, ar trebui să înțeleagă (toți) contemporanii că „eroii” sau „călăii” trecutului nu ar mai trebui prezentați societății actuale (locale, regionale, naționale sau globale) ca modele sau anti-modele.

Mit, mitificare și mistificare. Paradigma iertării

Întrebându-ne cu mulți ani în urmă dacă suntem victime sau profitori ai propriilor noastre mituri, am susținut, la o conferință, o comunicare în care ne-am referit la mitul peșterii. Lucrarea noastră conține următoarea descriere: „În mitul (...) peșterii, Platon ne înfățișează niște oameni, care încă din fragedă copilărie sunt imobilizați într-o peșteră, astfel încât să nu-și poată mișca corpurile și nici măcar capetele. Din acest motiv, ei nu pot vedea nimic în afara peretelui peșterii, situat în fața lor. Lumina le vine de la un foc, care arde în spatele lor. Între foc și oamenii imobilizați este un zid care nu ajunge până în tavanul peșterii. Pe deasupra zidului dintre foc și oamenii înlănțuiți, sunt purtate diverse figuri și obiecte, a căror umbră este proiectată pe peretele peșterii. Cei înlănțuiți nu pot vedea nimic în afară de aceste umbre. Atunci când vorbesc cei care poartă obiectele generatoare de umbre, sunetele se reflectă din perete, de parcă ar vorbi umbrele. Întrucât, pentru prizonierii peșterii, cosmosul îl reprezintă doar umbrele de pe perete, aceștia dau nume umbrelor și le interpretează ca și cum ar fi elemente ale adevăratului univers. Platon (respectiv Socrate) întreabă ce s-ar întâmpla dacă am elibera un prizonier al peșterii și l-am sili să se întoarcă cu ochii la foc. În primă fază, acesta ar fi orbit de lumină, iar obiectele și figurile i-ar părea mai puțin reale decât umbrele acestora. Dorința sa ar fi să se întoarcă în locul în care trăise înlănțuit toată viața. Apoi, Platon întreabă ce s-ar întâmpla dacă același om ar fi scos cu forța la lumina soarelui. Mai întâi, acesta nu ar putea recunoaște nimic. După un timp însă, ochii săi ar începe să vadă: prima dată formele întunecate, apoi și obiecte mai luminoase și, în cele din urmă, eliberatul ar deveni capabil să distingă chiar soarele. Omul eliberat ar putea chiar înțelege că umbrele se datorează luminii provenite de la soare. Ajuns în stadiul acesta, el nu ar mai dori să se întoarcă în peșteră, decât poate pentru a împărtăși celor înlănțuiți experiența sa. Dacă ar intra înapoi în peșteră, ochii săi ar trebui să se obișnuiască din nou cu întunericul pentru a putea distinge umbrele, adică universul celorlalți prizonieri. Datorită neputinței sale temporare, aceștia l-ar considera orbit și nu ar acorda nici o credibilitate celor relatate de el despre adevărata lume.

Prin această alegorie, Platon exprimă ideea că oamenii își consumă viața cotidiană ca și cum ar trăi într-o peșteră. Lucrurile pe care le percep sunt doar umbre ale adevăratei existențe. Peștera simbolizează lumea percepută prin simțuri,

² După cum susține Emil Seeliger, în prefața memoriilor generalului Fischer. Vezi General Eduard Fischer, *Krieg ohne Heer*, Wien, Militärwissenschaftl. Verlag GM. D. E. Franz Schubert, 1935, p. X.

iar anevoioasa ieșire din peșteră este drumul parcurs de suflet (spirit și minte) către esența existenței.

La Platon, trebuie ieșit din peșteră pentru a se înainta în cunoaștere și pentru a se putea recunoaște adevărul³.

Mai susțineam, în numita comunicare, că noțiunile pildă, metaforă, alegorie, parabolă, mit sunt fazele de metamorfozare ale unui adevăr subiectiv, cu grade diferite de apropiere față de adevărul obiectiv. Gradul de apropiere al adevărului subiectiv de obiectivitate este diacronic, dar nu strict diacronic. Fazele de metamorfozare ale adevărului coexistă sincron; mereu au coexistat adevăruri noi și adevăruri vechi. Adevărurile descoperite de oameni se învechesc și se metamorfozează în pilde (adevăruri consensuale), metafore sau alegorii (adevăruri translatate) și parabole (adevăruri situate la egală distanță de un focar și de o dreaptă directoare – cum spune definiția matematică a parabolei, ca loc geometric). În scrierile referitoare la Eduard Fischer, am identificat toate formele definite de noi ca faze de metamorfozare ale adevărului subiectiv (adică pilde, metafore, alegorii, parabole sau mituri) și le-am luat în considerare ca enunțuri corespunzătoare modului sincer de înțelegere și interpretare a autorilor respectivelor texte, chiar dacă ne apăreau, la prima lectură, prea stigmatizatoare sau prea glorificatoare, adică „mitificate”.

Recitind în paralel și interpretând contrastiv diferite texte de și despre Fischer (printre care și memoriile sale, încă nepublicate în limba română), a încolțit bănuiala că nu numai mitizarea (stigmatizatoare sau, dimpotrivă, glorificatoare) constituie motivul pentru care nu suntem capabili să înțelegem, măcar semi-obiectiv, acest actant (sau această „personalitate”?) care a produs efecte în istoria Bucovinei.

Fie mit, parabolă, alegorie, metaforă („erou” sau „călău”) sau enunț nedocumentat (de exemplu, afirmațiile referitoare la apartenența etnică și religioasă sau confesională a lui Fischer), interpretarea textelor despre el trebuie să țină cont (chiar prezumând buna credință a autorilor), de anumiți factori istorici, sociali sau culturali care le-au anulat autorilor imunitatea față de unul sau mai multe dintre virusurile superstiție, prejudecată, dogmatism, fanatism⁴.

Mitificarea istoriei este o deformare a realității trecute, cauzate de mono-perspectivitatea abordării temei și de eșecuri cognitive.

În schimb, mistificarea istoriei are drept cauză anumite eșecuri afective, cum ar fi invidia⁵ sau resentimentul⁶.

³ Carol-Alexandru Mohr, *Suntem victimele sau profitorii propriilor noastre mituri*, în volumul Conferinței *Omul și Mitul. Ființa umană și aventura spiritului întru cunoaștere. Dimensiune mitică și demitizare*, ediția a IV-a (Suceava, 5–7 mai 2011), Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2011, p. 194–198.

⁴ José Antonio Marina, consideră prejudecata, superstiția, dogmatismul și fanatismul ca fiind eșecuri cognitive ale inteligenței. Vezi: Marina, José Antonio, *Inteligența eșuată. Teoria și practica prostiei*, traducere de Cristina Sava și Rafael Pisot, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 34, 37, 38, 40.

⁵ *Ibidem*, p. 72. „Invidiosul supraveghează faptele celui invidiat, îi minimalizează meritele sau, dimpotrivă, le laudă fără măsură, pentru a-și liniști conștiința”.

⁶ *Ibidem*, p. 73. Resentimentul e „încăpățânarea de a nu uita o suferință”.

Înainte de a ne referi la normalitate, obiectivitate și multiperspectivitate, ne permitem să sugerăm o posibilă cale de ieșire de sub tentația mitificării sau mistificării. Filosoful francez Paul Ricœur formulează (în eseul *Care este noul ethos al Europei*⁷) o paradigmă a iertării. El constată că „o trăsătură majoră a istoriei Europei o constituie cantitatea incredibilă de suferințe pe care majoritatea statelor, mari sau mici, luate două câte două sau ca alianțe interpuse, și le-au provocat unele altora în trecut. Istoria Europei este crudă”. Aceste suferințe (provocate sau îndurate) nu pot fi depășite decât în spiritul iertării care „confesează faptul că ceva s-a pierdut pentru totdeauna” și că acel ceva „îmbracă mai multe figuri: figura inextricabilului („nu vom scoate niciodată la lumină toate intrigile care au dus la complexitatea actuală a situațiilor”), figura ireconciliabilului („vor exista totdeauna luări de poziții adverse, care vor duce lipsa unui arbitru superior”), figura ireparabilului („aici regăsim chestiunea vinovățiilor, însă sub înfățișarea unor răni pentru care nu există vindecare definitivă și totală, victimele nemaexistând pentru a putea ierta”)⁸. Fără a ierta, istoricul nu poate cerceta obiectiv.

Normalitate

Ne vom referi la noțiunea de normalitate așa cum este descrisă de romanistul Johannes Kabatek în eseul *Minderheitenforschung und Normalität*⁹ (Cercetarea minorităților și normalitatea) publicat în volumul 22 al seriei *Pro Lingua*, editat de Dieter Kattenbusch și intitulat *Minderheiten in der Romania* (Minorități în România)¹⁰.

Pentru a descrie adecvat noțiunea de normalitate și pentru a demonstra că această noțiune nu este una obiectiv-științifică, Johannes Kabatek aduce argumente irefutabile. Din eseul lui Kabatek se desprind următoarele idei:

1. Există o deosebire esențială între munca științifică și activitatea politică. Scopul științei este descrierea obiectivă a aspectelor realității, pe când scopul politicii este crearea, preservarea sau schimbarea realității existente.

2. normalitatea poate fi folosită ca noțiune (categorie?) ideologică. În acest caz, omul de știință are obligația să descrie și să explice de ce se recurge la această noțiune în discursuri și texte cu caracter politic sau ideologic.

3. nu este menirea omului de știință să aprecieze valoarea criteriilor după care se ghidează înțelegerea noțiunii de normalitate de către diverse grupuri sau categorii de oameni. Cercetătorul ar trebui doar să înțeleagă și să explice care sunt cauzele care au determinat criteriile normalității pentru grupuri diferite de oameni.

4. cercetătorul trebuie să identifice și strategiile prin care un grup înțelege să demonstreze altora că propriile convingeri și norme sunt singurele valabile.

⁷ Paul Ricœur, *Despre traducere*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 56–64.

⁸ *Ibidem*, p. 111.

⁹ Johannes Kabatek, „Minderheitenforschung und Normalität”, în Dieter Kattenbusch (editor), *Minderheiten in der Romania* (*Pro Lingua*, vol. 22), Gottfried Eggert Verlag, 1995, p. 25–31.

¹⁰ Deși neutilizat (și parțial neacceptat) de lingviștii români, termenul *Romania* semnifică, în toate tratatele lingvistice importante, spațiul cultural și geografic în care se vorbesc limbi neolatine.

5. omul de știință ar trebui să acționeze doar în slujba adevărului. În cazul în care el este ancorat emoțional în anumite situații, ar trebui să încerce să se desprindă de acestea sau să renunțe la cercetarea temelor de care este legat afectiv.

6. omul de știință are dreptul să acționeze politic. În acest caz, are obligația de a declara aprioric acest lucru, pentru ca oamenii mai puțin învățați să nu considere declarațiile sale politice drept enunțuri științifice.

Normalitatea este un concept dinamic, fiind mereu redefinit de grupurile de oameni.

Obiectivitate

Prestigiosul om de știință Eugen Coșeriu formulează un set de principii după care ar trebui să se ghideze cercetarea științifică în lingvistică și în alte științe ale culturii¹¹.

Primul dintre aceste principii este principiul obiectivității. Conform tezelor coșeriene, acest principiu este aplicabil tuturor științelor (nu numai științelor culturii), căci omul de știință are datoria de „a spune lucrurile așa cum sunt”, iar dacă a greșit, trebuie să recunoască că a greșit, și să o ia de la început. Imposibilitatea practică de a atinge obiectivitatea absolută în descrierea unui lucru nu anulează validitatea principiului obiectivității, căci acesta este un principiu deontologic al științei. Și idealul nobil al istoricilor este cel de a înțelege trecutul „așa cum a fost” și nu așa cum doresc contemporanii (oameni simpli, istorici sau actanți politici) ca acesta să fi fost. Dar în cercetarea istorică, intensiunea noțiunii de obiectivitate trebuie să includă și faptul că istoricul este legat organic de un anumit spațiu geografic și cultural (adică de o anumită normalitate, în sensul descris mai sus) care oferă o perspectivă particulară de percepție. Această perspectivă, în fază primară, influențează rezultatele cercetării oricărui istoric: el cercetează și scrie sub influența casei în care a crescut, a școlii la care a învățat, a limbii sale materne și a valorilor dominante din mediul său social (deseori, chiar și sub influența unor factori politici).

Pentru a se apropia de idealul obiectivității, istoricii trebuie să se supune unor teste, cum ar fi: verificarea izvoarelor, discutarea rezultatelor cercetării în cadrul unor comunități internaționale de cercetători, conștientizarea imposibilității reconstrucției identice a faptelor istorice pe bază de documente, interpretări din trecut (formulate de trăitori ai faptelor respective sau de exegeți care au trăit după consumarea faptelor) sau din contemporaneitate. Astfel, ei vor putea descoperi perspective mai adecvate de analiză a faptelor, se vor putea distanța de propria perspectivă și apropia de idealul obiectivității.

¹¹ Johannes Kabatek, Adolfo Murguía, *Die Sachen sagen, wie sie sind...: Eugenio Coseriu im Gespräch*, Tübingen, G. Narr, ... Aceste principii sunt: al obiectivității, al umanismului, al tradiției, al antidogmatismului și al utilității publice.

Având în vedere că în cercetarea istorică intensiunea (conținutul) noțiunii de obiectivitate cuprinde și caracteristica descrisă mai sus, conform legii terminologice a variației inverse, extensiunea (adică sfera noțiunii) trebuie să fie mai restrânsă. Prin urmare, obiectivitate istorică nu înseamnă descriere sau interpretare identică cu adevărul absolut, ci interpretare, corectă din punct de vedere epistemologic, care se apropie mai mult sau mai puțin de adevăr.

Principiul multiperspectivității este un reper util pentru apropierea convingerilor istorice de adevăr.

Multiperspectivitate

Multiperspectivitatea nu este, de fapt, un principiu al cercetării istorice, ci al didacticii istoriei. Din punct de vedere epistemologic, el este totuși valoros pentru că ajută indivizii umani să gândească și să înțeleagă trecutul istoric cu propria minte și să-și formeze o conștiință istorică, pe baza căreia să adopte o conduită progresistă în lumea prezentă și să contureze paradigme utile și realiste pentru viitor.

Această noțiune a fost creată de Klaus Bergmann¹² și presupune, printre altele, ca orice fapt sau fenomen istoric să fie analizat din cel puțin două perspective diferite, îmbrățișate de persoane, contemporane evenimentelor evocate, cu poziții sociale și interese diferite.

Multiperspectivitatea este importantă și pentru dezvoltarea altor abilități cum ar fi: cunoașterea de sine (prin auto-reflecție), interpretarea alterității, interpretarea critică a realității politice, toleranță.

Gândirea istorică este (aproape) întotdeauna un amestec de afectivitate (implicare emoțională) și raționalitate. Important este ca raționamentele istorice să nu se reducă la clasificarea dihotomică „bun sau rău” și nici la sacralizarea propriei tradiții. Înțelegerea raportului adecvat dintre tradiție și evoluție¹³ este esențială. Din tradiție trebuie prezervate și transmise doar acele elemente cu valoare perenă. Evoluția este un proces care nu poate fi oprit.

Pentru ilustrarea ideilor de mai sus, atragem atenția asupra a ceea ce au scris despre generalul Eduard Fischer doi contemporani ai acestuia, cu poziții și interese diferite: juristul bucovinean Aurel Morariu (care a fost deputat în Parlamentul României întregite) și ofițerul austriac Emil Seeliger (care, în perioada interbelică, și-a câștigat prestigiul de jurnalist de senzație). Și, pentru a exemplifica relevanța noțiunii de multiperspectivitate, vom intercala, între Morariu și Fischer, frânturi dintr-o scriere a unui intelectual contemporan nouă, legat organic de spațiul fizic și cultural Bucovina: Ion Filipciuc.

¹² Vezi lucrările: Klaus Bergmann, *Geschichtsdidaktik. Beiträge zu einer Theorie historischen Lernens*, 2. Auflage, Schwalbach-Ts.: Wochenschau Verlag, 2000 și *Multiperspektivität: Geschichte selber denken*, Schwalbach-Ts.: Wochenschau Verlag, 2000.

¹³ În mod intenționat nu folosim termenii „dezvoltare” sau „progres”, pe care îi considerăm de sorginte marxistă și, prin urmare, susceptibili de a fi interpretați politic.

O perspectivă politic-discursivă și o perspectivă istoric-narativă

În lucrarea *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, adnotată și comentată de Rodica Iațencu și Marian Olaru, este reprodusă interpelarea lui Aurel Morariu, deputat al Partidului Democrat al Unirii în Parlamentul României întregite (legislatura 1919–1920)¹⁴.

Analiza interpelării nu este obiectul prezentei lucrări. Nici nu ne simțim în stare să analizăm exhaustiv un asemenea discurs, care, din punct de vedere lingvistic, încalcă toate normele discursive în privința coeziunii sau coerenței. Ne limităm doar la a face remarca că, din această foarte lungă interpelare, se desprinde concluzia că generalul de jandarmerie Eduard Fischer ar fi fost cea mai sinistă persoană care a existat și a activat în Bucovina. Reproducem doar două comentarii (științific-obiective) ale editorilor volumului mai sus menționat, referitoare la interpelarea (politic-subiectivă) a lui Morariu¹⁵: „În prima parte a expunerii este prezentată o listă a bucovinenilor deținuți, fie în pușcăriile de pe lângă tribunalele din Bucovina, fie deportați în lagărele din Thalerhof și Theresienstadt (Boemia). Arestările și deportările se făceau, de cele mai multe ori, în lipsă de probe sau martori sau pe baza unor denunțuri anonime și simple bănuieli. Acuzațiile erau cele de spionaj (fie în favoarea rușilor, fie în favoarea României), lezmajestate, dezertare, «complicitate cu rușii». Deputatul Aurel Morariu amintește în interpelarea sa și despre execuțiile sumare pe care generalul Fischer le-a ordonat și săvârșit în Bucovina prin subalternii săi”.

„În interpelarea sa, deputatul Aurel Morariu amintește și despre distrugerea economică și materială pe care au săvârșit-o jandarmii austrieci în Bucovina, prin Biroul economic, condus de Berthold Storfer, înființat pe lângă Comandamentul de Jandarmi din Cernăuți, care avea ca sarcină colectarea de bunuri de consum, livrate ulterior la Viena sau către conducerea Armatei a VII-a (un centru de colectare a produselor alimentare a fost înființat, în vara anului 1915, și la Vatra Dornei, unde își avea stabilit sediul provizoriu guvernul Bucovinei).”

¹⁴ Vezi *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, vol. I, *Sesiunea 1919–1920*, cuvânt-înainte de Ion Agrigoroaiei, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Rodica Iațencu și Marian Olaru, indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2015, p. 106–126.

¹⁵ Aurel Morariu (1886–1945), jurist. Urmează, la Cernăuți, liceul și Facultatea de Drept, obținându-și licența în anul 1909. Și-a susținut doctoratul la Universitatea din Praga (1914). A avut contribuții în studiul dreptului și a culturii bucovinene, militând pentru apărarea drepturilor românilor. Este autorul unor lucrări referitoare la: *Organizarea funcționarilor publici* (1920); *Cazul inspectorilor diecezanii din Bucovina* (1923); *În chestiunea Fondului religios al Bucovinei* (1923); *La zece ani de la izbucnirea marelui război* (1924); *Un capitol din viața pribegilor bucovineni* (1926); *Unificarea legislativă* (1931); *Bucovina (1774–1914)* (f.a.) ș.a. Cf. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Suceava, Princeps Edit Iași, 2004, p. 78.

Reputatul scriitor Ion Filipciuc¹⁶ publică, în „Bucovina Literară”, eseu „Gen. Iacob Zadik și trei întâmplări de poveste...”¹⁷ care conține enunțuri și interpretări ce-l conturează pe Eduard Fischer ca adevărat „călău”. În spiritul multi-perspectivității, nu vom face nicio remarcă cu privire la obiectivitatea scriitorului. Reproducem doar niște pasaje pentru ilustrarea importanței multiperspectivității în descrierea faptelor și personalităților istorice.

„Colonelul Eduard Fischer, comandantul jandarmeriei din Bucovina, avea însă o butadă cu care se și mândrea în ceasurile sale euforice: «Ich kenne in der Bukowina nur drei Nationen: Deutsche, Juden und Verräter» (În Bucovina eu cunosc doar trei națiuni: germani, evrei și trădători)”¹⁸.

Deși Ion Filipciuc nu indică sursa din care a aflat că Fischer în „ceasuri euforice” făcea asemenea remarci, considerăm afirmația sa ca fiind posibil adevărată. Cert este însă și faptul că același Fischer, probabil într-o stare ne-euforică, a scris că: „Românii și rutenii alcătuiesc baza populației actuale. Germanii, evreii, armenii, lipovenii, polonii și slovacii au imigrat de-a lungul secolelor și și-au găsit aici noua lor patrie. Bucovina avea, la începutul Războiului Mondial, 800 000 de locuitori, din care: 42% ruteni (majoritari în nordul, nord-vestul și nord-estul țării), 32% români (majoritari în sud și sud-est), 21% germani, 13% evrei. Numeric minoritari erau polonii, maghiarii, lipovenii, slovacii. Din punct de vedere confesional, 86,5% erau creștini – din care 70% ortodocși uniți (sic!), 11% romano-catolici, 3% greco-catolici, 2,5% evanghelici – și 13,5% erau evrei. Toate aceste neamuri cu limbi materne, obiceiuri, tradiții și religii diferite se simțeau însă ca făcând parte din același popor: se simțeau bucovineni. Ei erau uniți în fidelitatea față de casa domnitore, în dragostea pentru patrie și în devotamentul față de Austria. Doar existența acestor caracteristici mi-au dat posibilitatea să îndrăznesc să apăr țara de atacul moscovit, deși dispuneam de puțini oameni”¹⁹.

Ion Filipciuc mai amintește că Fischer „deși nu era bărbat prost”, pentru că „a scris și a tipărit câteva cărți în limba germană”, „a fost bănuțat că excesele sale nu fac altceva decât să dea expresie politicii austriece de exterminare a românilor,

¹⁶ Indicăm aici doar câteva date biografice ale acestui autor bucovinean. Datele le-am preluat dintr-o sursă credibilă, site-ul Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași: „Studii filologice la Universitatea „Al. I. Cuza”. Doctorat (1999). Profesor de limba și literatura română. Colaborează la diverse publicații literare cu proză, versuri, studii despre Eminescu, despre creația populară *Miorița*, articole, eseuri. Redactor la „Bucovina literară” (1990–2000). Premiul Eminescu (1998), premiul pentru publicistică (1997)”. Activitatea sa publicistică este cu adevărat impresionantă. Pe site-ul BCU sunt menționate următoarele scrieri: *Răboj* (1976); *Mândră floare-i noroc. Doine și cântece* (1980); *Compunere cu portocale* (1983); *Vămile cireșului* (1983); *Mânzul cu stea în frunte* (1984); *Fost-au acest Ștefan Vodă* (1985); *Și pietrele curg* (1985); *Moara din Costișa* (1996); *Înspre alt Eminescu* (1999); *Drumul împărătesc al poetului* (1999); *Apocrife* (1999); *Miorița și alte semne poetice* (2002).

¹⁷ Ion Filipciuc, „Gen. Iacob Zadik și trei întâmplări de poveste...”, în „Bucovina literară”, serie nouă, XXIX, 1–12 (333–334), noiembrie – decembrie, 2018, p. 47–56.

¹⁸ *Ibidem*, p. 47.

¹⁹ General Eduard Fischer, *Krieg ohne Heer*, Wien, Militärwissenschaftl. Verlag GM. D. E. Franz Schubert, 1935, p. 3–4 (traducerea noastră).

pentru că își încorona performanța uciderilor cu promisiunea: «Leer haben wir Bukowina genommen, leer werden wir zurück geben» (Deșartă am luat Bucovina, deșartă o vom da înapoi)²⁰.

Această promisiune a cărei sursă, de asemenea, nu este indicată de autor, va fi fost făcută de Fischer probabil tot într-o stare de euforie, pentru că Fischer, în stare ne-euforică, a declarat și a scris că a luat hotărârea fermă: „Rusul nu are voie să-mi invadeze Bucovina!”²¹

Considerăm că cele două perspective prezentate mai sus (cea politico-discursivă a lui Aurel Murariu și cea narativ-istorică a lui Ion Filipciuc) sunt reprezentative pentru imaginea lui Eduard Fischer, percepută de mulți români, istorici sau nu. După cum am spus, nu ne propunem să analizăm obiectivitatea enunțurilor acestor autori, proclamate de la tribuna parlamentului sau publicate, lăsând asta în seama istoricilor. Dintr-o anumită perspectivă, obiectivitatea poate fi chiar nerelevantă. Valoarea enunțurilor este deseori ierarhizată nu după criteriile de obiectivitate, ci după criteriile de normalitate și după impactul pe care acestea le au asupra modului de a gândi și de a înțelege al majorității oamenilor (nici măcar premiul Nobel pentru literatură nu se acordă pentru valoarea virtual-incomensurabilă a expresivității unei opere literare, ci pentru intensitatea efectului produs de aceasta asupra umanității). Or, concepțiile lui Aurel Morariu și Ion Filipciuc sunt valoroase din acest punct de vedere pentru că au produs efecte asupra multor români și se încadrează în normalitatea românească. Ne limităm doar la a prezenta încă o perspectivă de analiză a personalității și faptelor generalului austriac Eduard Fischer, expusă de ofițerul austriac Emil Seeliger. Nu îndrăznim a ne pune chezaș nici în privința obiectivității enunțurilor lui Seeliger, însă subliniem, în spiritul părintelui noțiunii de multiperspectivitate – Klaus Bergmann, că Emil Seeliger a avut „poziții” și „interese” fundamental diferite decât autorii menționați mai sus. Dar, înainte de a trece la expunerea faptelor din perspectiva lui Seeliger, dorim să mai aducem două „argumente imagistice” în favoarea lui Morariu (contemporanul lui Fischer) și a lui Filipciuc (contemporanul nostru).

Din anul 1991, filozoful german Ferdinand Fellmann (născut în 1939), probabil epuizând ceea ce a avut de spus în domeniul fenomenologiei, eticii și antropologiei filosofice, inventează sintagma „iconic turn”, susținând că imaginile posedă o dimensiune magică, care influențează conștiința intențională. Apoi, „cărăuși” ai acestui filozof (pseudo-filozof?), jucându-se cu acest concept, și numindu-l ba „pictorial turn”, ba „imagic turn” sau „visualistic turn”, au încercat să pună bazele unei discipline (științe?) care să determine lărgirea orizontului de cunoaștere prin analiza imaginilor. Deși noi încă nu am recunoscut rațional căi certe de lărgire a orizontului cunoașterii prin utilizarea exclusivă a imaginilor, reproducem mai jos două fotografii sugestive (găsite, după multă căutare, în fondurile Arhivelor Naționale ale Austriei, disponibile on-line), care ar putea avea legătură cu imaginea lingvistică „Eduard Fischer – călăul”.

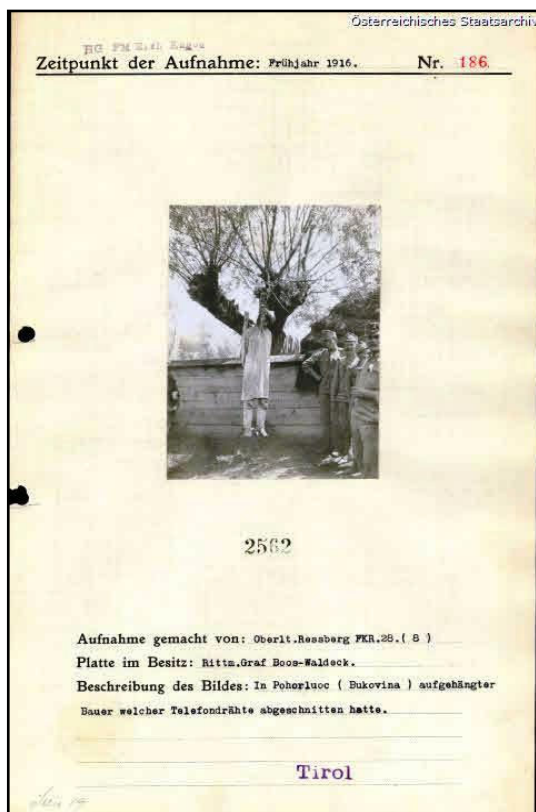
²⁰ Ion Filipciuc, *op. cit.*, p. 48.

²¹ Generalul Eduard Fischer, *op. cit.*, p. VIII.

Țăran suspect condus la comandament. Bucovina, decembrie 1914.

Sursa: <https://www.archivinformationssystem.at/bild.aspx?VEID=3017336&DEID=10> (23.12.2018).

Țăran spânzurat pentru că a tăiat cablurile telefonice (fotografie din primăvara anului 1916, făcută de locotenentul major Rossberg; posesorul negativului: căpitan conte Boos-Waldeck), Bucovina.

Sursa: <https://www.archivinformationssystem.at/bild.aspx?VEID=3007817&DEID=10&SQNZNR=1> (23.12.2018).

O perspectivă militară: „Eduard Fischer – eroul”

Ne vom referi în această parte a lucrării la Emil Seeliger, ofițerul austriac care, după trecerea în rezervă, a scris multe articole de senzație în presă și cărți considerate, la acea vreme cel puțin, neconvenționale. El este menționat în multe ziare austriece ca autor nonconformist pentru ideile exprimate în articole cum ar fi „Wie es zur ersten Kriegserklärung kam” (Cum s-a ajuns la prima declarație de război)²² sau „Bankrott der Tapferkeit” (Falimentul vitejiei)²³.

Cernăuți, 1917. Împăratul Carol în piața centrală din Cernăuți vorbind cu generalul Eduard Fischer.

Sursa: https://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_F/Fischer_Eduard_1862_1935.xml (23.12.2018).

²² Articol vehement criticat în publicația „Neues Grazer Tageblatt” din 5 august 1924 (anul 34, numărul 393) pentru afirmația potrivit căreia nehotărâțul împărat Franz Joseph a fost convins să declare război Serbiei numai după ce i s-a prezentat o depeșă falsă, trimisă de la Sarajevo, în care se afirma că patru sute de jandarmi austrieci și militari de la frontieră au fost măcelăriți de insurgenți sârbi. Sursa: <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=gtb&datum=19240805&query=%22Emil%22+%22Seeliger%22&ref=anno-search> (29.11.2018).

²³ În care Seeliger afirma că războiul a fost pierdut de „militarii profesioniști”, ofițeri cu funcții, poziții, grade superioare (dintre care mulți făceau parte din înalta aristocrație), bătăliile câștigate datorându-se exclusiv militarilor neprofesioniști (rezerviștilor și voluntarilor). Și acest articol a avut un ecou negativ în presa austriacă interbelică. A se vedea, de exemplu, articolul publicat de maiorul dr. Oskar Regele, în publicația „Österreichische Wehrzeitung” din 10 februarie 1928 (anul 9, seria 6). Sursa: <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=daz&datum=19280210&query=%22Emil%22+%22Seeliger> (29.11.2018).

Personalitatea și opera jurnalistică și literară a lui Emil Seeliger vor face obiectul unei alte lucrări. Aici vom prezenta doar câteva date preluate dintr-o briliantă lucrare de diplomă, disponibilă on-line. Claudia Wagner, masterandă a Universității din Viena, susține, în anul 2005, lucrarea de diplomă cu titlul: *Comisia centrală pentru combaterea literaturii național-socialiste. Purificarea literaturii în Austria*. Lucrarea analizează activitatea „Comisiei centrale pentru combaterea literaturii național-socialiste”, care și-a început activitatea în martie 1948 (pe baza unei legi promulgate încă din 1947) și și-a încheiat activitatea (în condiții și din motive neexplicate oficial nici până în ziua de azi) în aprilie 1949. Printre autorii a căror activitate și operă au fost analizate de această comisie se regăsește și Emil Seeliger. În Arhivele Naționale ale Austriei, Claudia Wagner găsește următoarele date²⁴: „Emil Seeliger s-a născut în anul 1872, la Viena și a murit, tot la Viena, în anul 1955. A fost locotenent-colonel. Este autorul mai multor lucrări de istorie militară și narațiuni istorice. Karl Görlich s-a ocupat, în calitate de lector al Comisiei Centrale [pentru combaterea literaturii național-socialiste, n.n. – C.-A. M.] de operele lui Seeliger și a ajuns la următoarea concluzie: Autorul prezintă în cărțile sale fapte deosebite. Dacă în primele sale opere el manifestă patriotism (în accepțiunea comună a cuvântului), ulterior apare în scrierile sale o tentă național-germană. În cartea *Abendsonne über Habsburgs Reich* (Amurg peste Împărăția Habsburgică) această nuanță este înlocuită cu o nuanță pro-austriacă, care, în alte două opere ale sale, dispare în favoarea șovinismului german și unei aproape funeste ideologii anti-austriece. În ședința din 21 aprilie 1949, s-a discutat despre acest caz. Profesorul Kögl și-a prezentat referatul și a solicitat înregistrarea cărții *Hotel Sacher* pe lista cărților interzise [...]. Apoi, a solicitat ca lucrările (cărțile) *Spione und Veräter* (Spioni și trădători), *Abendsonne über Habsburgs Reich* (Amurg peste Împărăția Habsburgică), *Maulwürfe des Völkeringens* (Cârțițele luptei între popoare) și *Die Verderber Europas* (Vătămătorii Europei) să fie aprobate pentru tipărire. Solicitățile au fost aprobate în unanimitate”.

Reproducem, în cele ce urmează, în traducerea noastră, prefața memoriilor generalului Eduard Fischer, scrisă de lt.-col. Emil Seeliger²⁵. Ceea ce ne-a îndemnat să traducem acest text nu este desființarea imaginii de „călău” (a lui Eduard Fischer), ci prezentarea acestui personaj dintr-o altă perspectivă. Ne-am propus doar să evidențiem un caz relevant, în care aplicarea principiului multiperspectivității dă posibilitatea cercetătorului istoric sau cititorului interesat de istorie să iasă din îngustul spațiu dihotomic „bun sau rău”, „călău sau erou” și să-și încadreze raționamentele și convingerile într-un mult mai generos spațiu al ambi- sau multi-valențelor.

²⁴ Vezi: Claudia Wagner, *Die Zentralkommission zur Bekämpfung der NS-Literatur Literaturreinigung auf Österreichisch*, 2005. Sursa: <https://www.wienbibliothek.at/sites/default/files/files/buchforschung/wagner-claudia-zentralkommission-nsliteratur.pdf>, p. 69–70 (10 martie 2019).

²⁵ General Eduard Fischer, *Krieg ohne Heer*, Wien, Militärwissenschaftl. Verlag GM. D. E. Franz Schubert, 1935, p. V–XXII.

Generalul Dr. h. c. Eduard Fischer,
(în octombrie 1914 când avea gradul de colonel de jandarmerie).
Sursa: *Război fără armată. Lupta mea pentru apărarea Bucovinei contra rușilor*, de General
al Jandarmeriei Dr. h. c. Eduard Fischer.

ANEXA

Introducere

Dintotdeauna, prin «război» s-a înțeles lupta între grupuri de forțe organizate. Chiar dacă au existat situații în care unul sau altul dintre combatanți erau inferiori dușmanului în privința dotării, armamentului sau spiritului combatant, formula fundamentală a tuturor acțiunilor beligerante, fără excepție, era: armată contra armată.

Aceasta, până la începutul Primului Război Mondial, când s-a produs un eveniment fără precedent în cel mai estic teatru de operații militare al Austro-Ungariei, în Bucovina – Țară a Coroanei. La fel ca și pentru atacarea Galiției, rușii

au mobilizat pentru înaintarea în Bucovina un număr impunător de regimente, brigăzi, divizii... cazaci, trăgători, infanterie, dragoni, artilerie, mitraliere. În spatele forțelor combatante existau rezerve imense, inepuizabile.

Însă, în calea acestui imens număr de bărbați, care păreau a fi un ocean asiatic de culoarea argilei, gata să inunde provincia cea mai estică a Imperiului Habsburgic, nu exista niciun fel de stăvilă: niciun corp de armată, niciun regiment, nici măcar un batalion.

Exista un singur ofițer. Un comandant fără trupă, fără artilerie, fără mitraliere. Exista un singur bărbat, căruia îi lipsea chiar și posibilitatea de a lua decizii în concordanță cu modul de operare al comandamentelor eșaloanelor superioare sau al comandamentului suprem al armatei, căci nu a primit din partea acestora niciun ajutor și niciun sprijin.

Prin urmare, acest bărbat nu se putea baza pe nimeni, ci doar pe el însuși. Trebuia să-și apere «patria locală», care fusese lăsată pradă puhoiului rusesc, fără a putea măcar spera că va fi sprijinit «de sus» cu vreo baionetă sau mitralieră.

El se putea baza pe un singur lucru: pe propria-i voință îndârjită de a nu ceda. Acest bărbat, care nu poate fi asemănat cu vreun altul, a fost generalul EDUARD FISCHER.

Cu acuitatea unei priviri de vultur a recunoscut vastitatea pericolului. După izbucnirea războiului, comandamentul suprem al armatei cezaro-crăiești a dispus mobilizarea tuturor trupelor din Bucovina în estul Galiției. În Bucovina nu a mai rămas nici măcar o singură companie de armată. Provincia a rămas complet lipsită de apărare în fața rușilor, cărora, astfel, li s-a oferit un ținut ideal de înaintare dinspre nord și nord-est. Coloanele combatante rusești ar fi trebuit doar să înainteze pentru a ocupa provincia.

Dar Fischer (pe atunci un simplu maior) nu privea amenințarea numai din această perspectivă, căci ocuparea celei mai estice provincii autonome a monarhiei de către dușmanul supra-numeric nu ar fi reprezentat doar o pierdere de război de importanță locală. Ocuparea de către ruși a Bucovinei ar fi fost doar o primă etapă, cu consecințe directe și imprevizibile asupra modului în care ar fi putut decurge întregul război, datorită condițiilor apriorice ale desfășurării acțiunilor beligerante. Având în vedere că armata cezaro-crăiască era angajată deplin (până la ultimul soldat și la ultimul purtător de pușcă) contra rușilor în teatrele de război din Galiția și din Polonia, comandamentul armatei dușmane ar fi putut da în Bucovina o lovitură decisivă contra flancului estic al armatei.

Flancul armatei ruse ar fi trebuit doar să înainteze în direcția sud-vest. Încă și mai lipsită de apărare ar fi fost înaintarea către văile și ținutul deluros din nordul și mijlocul Bucovinei. Astfel, rușii ar fi putut pătrunde în pădurile zonei carpatice din sudul Bucovinei. De aici, căile dintre culmi, cum ar fi Pasul Mestecăniș, ar fi oferit rușilor, pentru toate armele armatei terestre, cale liberă către Ungaria Superioară și către Ardeal. Altfel spus: datorită faptului că în nicio trecătoare din Carpați nu au fost organizate dispozitive defensive, precum și pentru că toate trupele au fost

retrase din Bucovina, armata rusă avea cale liberă, prin Câmpulung, către partea superioară a Văii Tisei.

Flancul estic al Austro-Ungariei, complet lipsit de trupe și de apărare, era, pur și simplu, o invitație pentru inamicul supra-numeric. În timp ce pe frontul principal galițiano-polonez (în nordul arcului carpatic) aveau loc lupte crâncene, cu milioane de combatanți, ar fi fost posibil ca un flanc al armatei ruse să pătrundă în inima monarhiei!

În acest caz, cine ar fi putut să apere Budapesta de ofensiva supra-numerică a armatei rusești, mereu aprovizionată de inepuizabile rezerve? Căci toată puterea de foc austro-ungară (inclusiv artileria) era angajată în Galiția, în lupta disperată dintre «a fi» sau «a nu fi».

Încă dinainte de a se trage primul foc, maiorul Fischer a conștientizat pericolul care ar fi putut să anihileze lupta eroică a popoarelor Austro-Ungariei pe frontul galițian.

Și această convingere a cimentat în mintea neîntrecutului bărbat voința și gândul: «Nu trebuie cedat!». Necazul patriei a sădit în inima acestui ofițer, care nu dispunea nici de soldați, nici de cai și nici de mijloace logistice, următoarea hotărâre suprafirească: «Rusul nu are voie să-mi invadeze Bucovina!».

Și Fischer, simplul ofițer de jandarmerie, a realizat imposibilul. A reușit, împreună cu o mână de oameni pământeni, să oprească ofensiva întreprinsă de o întreagă armată rusească; pentru o perioadă de cinci luni, de la începutul lui august 1914 până în ianuarie 1915, a apărat Bucovina. Prin eroismul pe care l-a manifestat în Est, el a salvat întreaga monarhie de invazia rusească.

Când a mai existat în istoria militară din toate timpurile vreo asemenea faptă?

În urmă cu aproape două milenii și jumătate, Leonidas, conducând un număr mic de spartani, a reușit, manifestând clasicul spirit de sacrificiu, să oprească pentru două zile armata persană a cărei săgeți puteau întuneca cerul. Acest lucru însă a fost posibil doar pentru că strâmtoarea unde s-a dat lupta a fost un aliat de nădejde, care i-a permis armatei lui Xerxes să atace pe un front care avea lungimea de doar câțiva pași. A existat și un Andreas Hofer care, în urma cu peste o sută de ani, împreună cu o mână de luptători tirolezi destoinici, a izgonit dușmanul, superior ca număr, din iubita sa patrie. Dar și această victorie a fost posibilă datorită conformației «țărișoarei» apărate: culmile muntoase, abisurile și căderile de piatră au fost aliații apărătorilor.

În schimb, Bucovina oferea rușilor posibilitatea de a desfășura ofensiva pe un front de sute de kilometri, fără obstacole. Cu toate acestea, Fischer, un soldat austriac de origine germană, a realizat imposibilul.

În aceste rânduri el descrie, în mod franc și sincer, faptele sale din timpul războiului. Franchețea și sinceritatea erau trăsături esențiale ale ființei sale.

Mie să-mi fie doar îngăduit ca, la început, să spun câte ceva despre formarea și activitatea lui Fischer.

Secole de lupte sângeroase, tulburări interne și repetate năvăliri întreprinse de hoarde asiatice au dus aproape la depopularea teritoriului actual al Bucovinei. În

urma unei înțelegeri cu Imperiul Țarist și a stabilirii definitive a granițelor (prin negocieri purtate cu Turcia), «Țara Pădurilor de Fag» intra, în anul 1776, sub stăpânire austriacă. Este de înțeles faptul că populația acestui ținut, care număra la acea dată 70 000 de suflete, avea cel mai rudimentar nivel de cultură. Poliție nu exista, nici medici și nici farmaciști. Pe vremea rea, călătorii rămâneau înglodați în drumurile desfundate. De poduri încă nu se auzise pe aici. În sezoanele ploioase, când nivelul apei creștea în râuri și pâraie, nu se putea trece de pe un mal pe celălalt, uneori săptămâni în șir.

Împărăteasa Maria Tereza și fiul ei Iosif al II-lea au dispus luarea neîntârziată de măsuri (tipic austriece) de îmbunătățire a vieții în această țară rudimentară. Prin construcția de șosele s-a îmbunătățit circulația în interiorul ținutului și cea către Galiția și Transilvania. Actele de justiție nu se mai făceau la întâmplare, ci în conformitate cu legile în vigoare. S-au înființat școli. Au fost chemate în țară multe familii de coloniști germani, moldoveni, poloni și ruși. Au fost aduși meșteșugari, plugari și crescători de vite. În anul 1783, existau deja școli germane la Cernăuți și Suceava.

În vremea aceea, a emigrat din Suabia (Schwaben) în Bucovina și tânărul fermier, de confesiune evanghelică, Fischer. Plin de vigoare și de speranță în viitor, el a venit în Bucovina pentru a găsi o nouă patrie și pentru a-și întemeia o familie. În urmă cu o sută cincizeci de ani, acest temerar a devenit un austriac loial. El este străbunicul eroului nostru. Fiul acestui emigrant Fischer, care s-a născut în Bucovina, a intrat în serviciul statului, a devenit comisar fiscal și a întemeiat Biserica Evanghelică din Cernăuți. În a treia generație, nepotul Gustav Fischer a devenit arendașul moșiei Carapciu de pe Ceremuș. El și soția sa Antonia, o fiică a străvechii familii de patricieni vienezi Leibenfrost, au avut cinci fii și o fiică. Întrucât mama era de confesiune catolică, toți copiii au fost botezați și educați catolic. Cel mai mic fiu a văzut lumina zilei în 18 ianuarie 1862 și a primit numele Eduard.

Încă de când era foarte mic, «Edi» era fascinat de soldați. După îndelungi rugăminți, părinții i-au permis ca, după absolvirea liceului, să se înscrie ca voluntar în Regimentul nr. 41 «Freiherr Kellner von Köllenstein» din Cernăuți. Acolo, el își îndeplinea cu mult zel toate îndatoririle. Apoi a intrat la școala de cadeți din Lobzov, lângă Cracovia. După ce a promovat examenele cu calificative remarcabile, tânărul ofițer a fost numit, în 18 august 1885, locțiitor de ofițer pentru cadeți.

Trei ani mai târziu, în 1 noiembrie 1888, a fost avansat locotenent și apoi numit substitut de ofițer districtual. Exercițând această funcție, el a avut dese contacte cu jandarmeria cezaro-crăiască. Astfel, a crescut interesul tânărului și vajnicului ofițer pentru activitatea de jandarmerie, care era deosebit de diversă și interesantă în zona de graniță cu Rusia și România.

Tânărul locotenent de infanterie s-a străduit cu sârguință să-și îndeplinească dorința de a intra în corpul jandarmeriei. În 1 octombrie 1890 a fost repartizat la Comandamentul jandarmeriei din Cernăuți. După o perioadă de probă de doar șase luni, în urma promovării examenului de specialitate susținut în 28 aprilie 1891, a fost primit în jandarmeria cezaro-crăiască.

Astfel, Fischer a absolvit prima etapă de activitate în domeniul pe care și la dorit. Însă, nu și-a luat niciun răgaz. Pătruns fiind de importanța serviciilor jandarmeriei, atât pe timp de pace, cât și pe timp de război, ofițerul, care nu după mult timp va fi avansat la gradul de locotenent major de jandarmerie, a analizat, cu minte clară și ochi ageri, oamenii și locurile din împrejurimi. El nu a călătorit prin Bucovina, ci a străbătut-o la pas, ajungând să cunoască până și cele mai neînsemnate poteci și podețe. Datorită acestor cunoștințe, a dobândit notorietate în cartografie. Atât în școli, cât și în instituții ale statului, hărțile desenate cu măiestrie de locotenentul major de jandarmi Fischer și tipărite la Editura F. A. Brockhaus din Leipzig se bucurau de o unanimă apreciere. Din dorința de a cunoaște în detaliu populația multilingvă, Fischer socializa cu toate păturile profesionale. Nu numai în cercurile sociale înalte se bucura de prestigiu și simpatie. El a reușit să câștige considerația și încrederea oamenilor simpli și populației rurale. Datorită spiritului său sociabil, compasiunii sincere pe care o simțea pentru soarta oamenilor, disponibilității sale de a-i consilia și ajuta până și pe cei mai săraci oameni, Fischer avea să devină în curând cea mai populară personalitate din Bucovina.

El a scris și lucrări științifice. Ampla lucrare *Die Bukowina* își datorează apariția studiilor aprofundate întreprinse de Fischer. Această lucrare este considerată a fi cea mai vastă monografie a Bucovinei, fiind des citată în multe studii științifice. În ciuda modificării situației statale și lingvistice, lucrarea este considerată a fi cel mai adecvat material de documentare didactică, fiind utilizată și în prezent. De asemenea, lucrarea *Heimatkunde für Mittelschule* (Monografia regiunii – manual pentru școlile medii), editată de Fischer împreună cu Kozak, este o lucrare didactică foarte des utilizată. Lucrările sale istorice, cum ar fi «Kozmin» (Cozmin), «Die Wehrmacht der Moldau unter Stefan dem Großen» (Armata Moldovei sub Ștefan cel Mare) ș.a., au fost traduse în diverse limbi și sunt apreciate de istorici. Studiul «Münzenkunde des Fürstentums Moldau» (Numismatica Principatului Moldova) a trezit, în special în România, un mare interes, fiind publicat în Anuarele Muzeului Bucovina și într-o ediție specială.

Astfel, ofițerul de jandarmerie Fischer a ajuns să ocupe o poziție înaltă în cercul acelor bărbați care și-au dedicat viața studiului Bucovinei. El a împletit cercetarea trecutului cu activitatea inedită de cunoaștere a aspectelor prezentului. Iar acele aspecte care i-au fost lui însuși utile în exercitarea profesiei, el, care în 1 iunie 1893 a fost numit substitut al comandantului de departament din Cernăuți, le-a transmis tinerilor elevi ai școlii de jandarmi, care i-au fost încredințați. Însă, Fischer nu s-a limitat la simpla transmitere a cunoștințelor necesare. El considera că misiunea școlii sale era de a forma bărbați capabili să gândească independent și să acționeze adecvat în orice situație.

Prin muncă perseverentă, și-a atins scopul. Având la dispoziție o jandarmerie formată conform obiectivelor propuse, s-a încumetat în timpul războiului să execute misiuni pe care oricine altcineva le-ar fi considerat imposibil de îndeplinit. Dar și înaintea războiului, pe timp de pace, succesele obținute de Fischer au fost recunoscute. Prin Hotărârea din 30 noiembrie 1898, împăratul și-a exprimat înalta

prețuire și l-a răsplătit pentru opera *Die Bukowina*, prin acordarea medaliei de aur cu deviză. În 1 mai 1900, a fost avansat la gradul de căpitan, iar în aprilie 1901 a fost numit Comandant al Departamentului 1 – Jandarmerie din Cernăuți și loctiitor al Comandantului Jandarmeriei din Bucovina.

Comandantului acestui departament important din apropierea graniței cu Rusia și cu România îi reveneau atribuții deosebite. Tânărul căpitan, datorită competenței sale deosebite, a cunoștințelor temeinice și a formării sale multilaterale, era în măsură să exercite în mod remarcabil aceste atribuțiuni.

Datorită spiritului său previzional, a folosit numeroasele ocazii pe care le-a avut pentru a studia instituțiile din statele vecine, a conștientizat și a stabilit, cu precizie aproape genială, aspectele care ar putea deveni relevante pentru apărarea frontierei. Avea capacitatea și tactul de a evita disensiunile, păstrându-și totodată cu fermitate propriul punct de vedere. Din acest motiv, statele vecine l-au onorat prin acordarea de distincții. În anul 1907, activitatea sa a fost răsplătită cu Crucea Franz Joseph în rang de cavaler (care doar rareori se acorda ofițerilor de rang inferior), iar în anul 1912 a primit cu Crucea Meritul Militar.

În vara anului 1909, Ministerul Apărării din Bucovina a hotărât trimiterea unei comisii în Ungaria, Germania, Belgia și Elveția, în vederea studierii instituțiilor jandarmeriei din respectivele țări. Căpitanul Fischer a fost numit șef al acestei comisii. Amplele rapoarte înaintate, solicitările și propunerilor făcute de Fischer erau foarte apreciate de minister.

În anul 1914, postul de comandant al jandarmeriei Bucovinei a devenit vacant. Nu a mirat pe nimeni faptul că în acest post important și plin de răspundere a fost numit Fischer, cu toate că era unul din cei mai tineri ofițeri de stat major, avansat, în 1 mai 1912, la gradul de maior. În această funcție, el – soldat, politician, învățat și psiholog într-o singură persoană – se va afirma într-un mod nemaîntâlnit. Nimic nu scăpa percepției sale. Serviciul său de informații nu rata niciodată, dându-i astfel posibilitatea de a lua măsurile potrivite în orice situație. Cu cât situația devenea mai serioasă, cu cât se adunau mai mulți nori amenințători pe firmamentul politic, cu atât munca lui Fischer se intensifica. Atunci când a izbucnit războiul cu Rusia și Comandamentul Superior al Armatei a retras toate trupele din Bucovina, numai el a fost în stare și a avut curajul să întreprindă ceva nemaipomenit: având încredere în jandarmii formați de el însuși, a luat în propriile mâini și a condus cu succes, timp de mai multe luni, apărarea țării.

Fischer avea un dar deosebit care îi asigura succesul în practică: era un bun cunoscător de oameni. El avea capacitatea de a pune mereu omul potrivit la locul potrivit. Pentru ocuparea celui mai periculos post, el alegea întotdeauna nu pe cel care părea, ci pe cel care era efectiv cel mai potrivit dintre ofițerii sau funcționarii săi. În misiuni secrete trimitea numai pe acel cercetaș, despre care era deplin convins că poate îndeplini misiunea mai bine decât oricare alt om disponibil.

El cunoștea populația Bucovinei. Cunoștea toate naționalitățile, toate păturile sociale și profesionale, toate religiile. Cunoștea cele mai ascunse simțăminte și gânduri

ale diverselor categorii de oameni. Acest lucru îl simțeau oamenii din jurul lui. Fischer, poate și vede totul, Fischer îi ajută pe toți, Fischer este unicul chemat! Aceasta era dogma fermă în care credeau toți bucovinenii, indiferent dacă erau funcționari, țărani, negustori sau orice altceva.

Numai datorită acestei profunde cunoașteri a oamenilor a reușit să organizeze ineditele sale acțiuni de război. Să amintim numai faptul că a reușit să neutralizeze sistemul de spionaj rusesc din Bucovina, cu toate că acesta dispunea de resurse inepuizabile. Niciodată conducerea inamicului nu a reușit să afle cu ce mijloace precare era apărată țara și nici care erau planurile urmărite. În schimb, aproape întotdeauna Fischer era informat în privința celor mai secrete intenții ale rușilor. De cele mai multe ori, cunoștea măsurile planificate de inamic înainte ca acestea să fie aplicate. Astfel reușea să înfrunte un număr imens de pericole. Orice încercări de spionaj, chiar și acțiunile cele mai rafinate și bine plătite, erau grabnic aduse la cunoștința celui care era considerat unanim cârmuitorul țării, fiind venerat ca «ființă superioară». Iar el, strategul suveran al micului război de pe frontul cel mai estic al Marelui Război, era întotdeauna acela care reușea să dicteze puternicului inamic legea acțiunilor. Prin comparație, situația în principalele teatre de război din Galiția și Belgia era, la acea dată, mult diferită și mult mai neprielnică. Acolo, o rețea invizibilă și invulnerabilă de spionaj zădărnicea succesul celor mai vajnice acte de viteză.

Până acum încă nu s-a relatat complet și coerent despre ceea ce a realizat Fischer sau despre modul în care și-a îndeplinit misiunea. Faptele sale constituie unul dintre cele mai interesante și glorioase capitole din istoria militară a tuturor timpurilor. Cu recunoștință, bătrânul său împărat a elogiat faptele sale. Fischer a fost avansat, în 1 august, la gradul de locotenent-colonel, iar în 15 septembrie 1914 a fost decorat cu Ordinul Coroanei de Fier clasa a III-a cu decorație de război, «în semn de recunoaștere a însemnatelor fapte de arme săvârșite contra inamicului». Deja în 25 octombrie 1914 a fost avansat, în mod excepțional, la gradul de colonel. Într-o perioadă de aproape douăsprezece săptămâni, el a avansat de la gradul de maior la cel de colonel, fapt nemaiîntâlnit înainte la nici un ofițer. În 29 martie 1915 i-a fost acordat Ordinul Imperial «Leopold» cu decorație de război, în rang de cavalier.

În cea mai mare parte din timpul războiului, Fischer a locuit într-un vagon de cale ferată. Astfel, el putea fi mutat dintr-un loc în altul, în funcție de necesitățile momentului, fără a întrerupe lucrările curente ale cancelariei. În vagon era amenajat biroul său, oficiul de telegrafie și telefonie, precum și un loc de odihnă pe care însă îl folosea doar pentru pauze foarte scurte.

Multitudinea sarcinilor sale, necesitatea de a recurge la improvizări, lipsa organelor instruite și labilitatea situației care, la începutul acțiunilor militare, se schimba de la o oră la alta, îl obligau să muncească zi și noapte. În afară de acțiunile de luptă, problemele legate de poziționare, complinire, îmbrăcăminte, muniție, hrană și instruire militară a asociațiilor (în care scop avea la dispoziție doar șase ofițeri de jandarmi) s-au dovedit la fel de dificil de rezolvat ca și repararea străzilor distruse,

extinderea rețelelor rutiere, căilor ferate, liniilor telegrafice și de telefonie. La toate acestea se adăugau procurarea de bani, de scule, de materiale de construcție și de medicamente, organizarea coloanelor de transport și a spatelui frontului. Trebuia avută în vedere și administrarea teritoriului din care s-au refugiat autoritățile politice, adică menținerea în funcțiune a unei părți principale din mecanismul țării, format din nenumărate roți și rotițe. Această parte trebuia antrenată și menținută în mișcare în ciuda tuturor reținerilor, obiecțiilor și opozițiilor.

Fischer avea câțiva susținători ai muncii sale titanice, în special pe guvernator – contele Meran, apoi pe șeful Cancelariei guvernului – contele Ezdorf, care a devenit ulterior guvernator. Buni colaboratori, cu atitudine patriotică, erau și conducătorii administrațiilor districtuale din Bucovina, de exemplu Dr. Karl Seidmann de la Cernăuți. Printre colaboratori se numărau deputatul cavaler de Wassilko, inspectorul principal de la căile ferate Sigmund Roebler și mulți alții.

Totuși, forța motrice, conducătorul și coordonatorul tuturor măsurilor amintite mai sus, luate sub presiunea diverselor evenimente de război, a fost, fără îndoială, comandantul jandarmeriei, Eduard Fischer.

Soția sa, Josefina, i-a stat alături și a îndurat toate pericolele și chinurile războiului, dedicându-se totodată îngrijirii permanente a răniților și bolnavilor. Această necomplicată și nobilă doamnă și-a continuat activitatea, alături de șotul ei, până când a fost infestată de germenul morții.

Faima apărătorului Bucovinei s-a răspândit în rândurile prietenilor și dușmanilor. Întreaga lume era uimită de faptele sale de arme. Demn de luat în seama este faptul că adversarul sau principal, generalul-locotenent rus Ariutinov, după ce a suferit repetate eșecuri militare, le-a spus cu amărăciune ofițerilor din statul său major: «Dacă am fi avut de partea noastră un colonel Fischer, de mult cuceream țara». Sven Hedin a făcut, în aprilie 1915, o călătorie în Bucovina pentru a-l cunoaște personal pe «colonelul Fischer care, încă din timpul vieții, a devenit o legendă». Universitatea germană din Cernăuți i-a conferit lui Fischer, în 18 iunie 1916, titlul de *doctor honoris causa*.

Eroul considera însă că cea mai frumoasă răsplată pe care o primise erau cuvintele rostite de împărat în cadrul audienței din 17 ianuarie 1915: «Vă mulțumesc, dragă colonel. Data viitoare, când se va acorda Ordinul Maria Tereza, mă voi gândi la dumneavoastră, căci nimeni nu este mai vrednic decât dumneavoastră!».

Lucrurile au decurs altfel. Fischer s-a întors pe front, a devenit general-maior și a rămas neînvingător până la sfârșitul sfârșitului. Ceea ce nu știu prea mulți este că el a reușit, în ceasul al doisprezecelea al existenței împărăției, să salveze populația Vienei de o iminentă moarte prin înfometare. Însă, după ce Monarhia Dunăreană a fost desființată prin cea mai absurdă hotărâre adoptată la masa verde a Antantei, generalul Fischer, care a refuzat să-și părăsească locul de baștină în care fusese încununat de glorie militară, a fost dus de români în exil la Iași, în 18 noiembrie 1918. O valiză cu lenjerie și haine de strictă necesitate a fost tot ce i-a rămas în posesie. La Iași a fost reținut doi ani neavând voie să părăsească camera în care locuia, situată la etajul doi al unui hotel. Două santinele înarmate erau postate zi și

noapte în fața ușii sale. Soția lui Fischer, care hotărâse de bună voie să împartă cu el exilul, s-a îmbolnăvit grav și nu mai putea să părăsească patul. Și sănătatea generalului, greu încercată de chinurile războiului, a fost grav afectată. În sfârșit, după multe intervenții ale prietenilor săi vienezi, el își redobândește libertatea în 29 noiembrie 1920, datorită ministrului Averescu.

După eliberare, pleacă în Austria dar acolo nu-și regăsește vechea și marea Patrie. În mica Austrie germană domnesc sărăcia și haosul politic. În aceste condiții, cine să mai aibă timp, putere și dispoziție pentru a se gândi la marele erou din Primul Război Mondial?

Datorită acestor împrejurări, abia în anul 1927 i-a fost acordată înalta, dar mult meritata distincție de vitejie, Ordinul Militar Maria Tereza, în rang de cavaler.

Nu-l mai văzusem pe dragul meu «camarad mai mare» Fischer din 1905. Câte nu se întâmplaseră de atunci? Trecuseră două decenii. Fusese război, a urmat prăbușirea.

Acum urma să-l văd din nou. Primisem un bilet scris de altă mână, căci mâna lui nu mai putea scrie. Eram invitat în locuința sa din suburbii pentru «a schimba amintiri».

Și acum stau din nou în fața sa, a bunului meu camarad de odinioară, a celui care, în vechea armată, era numit «cel mai viteaz soldat». După mult timp ne-am revăzut.

Părul i-a albit. Brațul său drept, care odată avea puterea unei întregi armate, este paralizat. Ocrotitorul Bucovinei nu și-a cruțat viața și nici sănătatea în cele cincizeci și două de luni de război. Însă în ochii căprui strălucea încă privirea de vultur cu care ofițerul reușise, în vremuri grele, să respingă asaltul moscoviților asupra frontierelor patriei.

În timp ce mă uit la plutoanele de soldați din vechea Austrie, comandate de prietenul meu, retrăiesc trecutul.

Îl vizualizez, cu ochiul meu interior, pe ofițerul de jandarmerie Fischer, descendentul unei vechi familii de germani bucovineni, înfăptuind minuni. Din nord și din est năvălește armata rusă pe un front potopitor. Din spate, spionii deghizați în nenumărate feluri, își arată limbile și trădează orice acțiune a apărătorilor. Însă, Fischer, nederutat și cutezător, își strânge jandarmii și funcționarii. Aceștia li se alătură rezerviști și țărani huțuli, care, din lipsă de armelor noi, sunt înarmați cu puști «Werndl». El îi organizează și formează batalioane. Această forță de apărare, parcă ieșită din pământ în ceasul al doisprezecelea, animată de spiritul dârzului conducător, execută acțiuni de război nemaiîntâlnite: 9 000 de austrieci rezistă cinci luni de zile, luptând aproape zi și noapte, pe un front de 100 de kilometri, unei armate formate din 80 000 de ruși.

Marele duce Nicolae Nicolaevici este furios. Ce apărare neașteptată! Guvernatorul Evreinov vestește prin afișe: «O sută de mii de ruble în aur și o slujbă la stat aceluia care îl va preda viu pe comandantul austriac Fischer!».

Însă neînvinsul Fischer, cu forțe puține, blochează în continuare frontul care avea o lungime de cinci zile de marș. El acordă acoperire flancului Conrad al armatei și, astfel, apără monarhia. Iar ambasadorul Austriei, contele Czernin, raportează de la

București: Apărarea exemplară a Bucovinei a paralizat propaganda rusească și dorința de război din România.

De milenii se cântă, în toate limbile, imnul luptătorilor de la Termopile: «Călătorule, dacă mergi la Sparta...».

De o sută de ani, în întreg spațiul germanofon răsună cântecul lui Andreas Hofer: *Zu Mantua in Baden...* În orice istorie militară se pomenește de «minunea de pe Marna». Există și un număr de lucrări în care este descrisă «minunea de pe Vistula», adică respingerea armatelor bolșevice de către polonezi.

Dar faptele de arme ale lui Fischer, săvârșite pe Frontul de Est al Războiului Mondial, încă nu au fost conștientizate, în toată măreția lor, de către noi, contemporanii. Ocrotitorul celei mai estice provincii din vechea Austrie încă nu și-a găsit vestitorul”.

